

בבית הדין הרבני האזורי חיפה

לפני כבוד הדיינים :

הרב מימון נהרי - אב"ד, הרב יוסף יגודה, הרב יצחק רפפורט

התובעת : פלונית (ע"י ב"כ עו"ד דין עדני)

נגד

הנתבע : פלוני (ע"י ב"כ עו"ד יאיר אבני ועו"ד לימור פורר)

הנדון : שונות מבקש/משיב

פסק דין (חלקי)

לפנינו תביעת אשה (להלן התובעת) מבעלה לשעבר (להלן הנתבע) לביטול חלקי של הסכם גירושין.

התקיים דיון בבית הדין בתביעה. בית הדין שמע את עמדות הצדדים וב"כ, ושמע את עדותה של רו"ח על הדו"ח שהכינה לבקשת התובעת. בית הדין הציע הצעת פשרה שלא התקבלה ע"י הנתבע וב"כ אשר בקשו מתן הכרעה לאחר המצאת סיכומים.

הצדדים וב"כ המציאו את סיכומיהם לתביעה ועתה נדרש בית הדין להכריע בתביעה.

להלן תקציר עובדתי הרלוונטי למתן פסק הדין כפי העולה מהחומר שבתיק.

א. ביום 09.02.2002 נישאו הצדדים זה לזה אזרחית בלבד בארה"ב ולהם שני ילדים קטינים.

ב. בחודש מרץ 2007 הקים הנתבע חברה ליבוא ושיווק בשם [י' מ'] בע"מ (להלן החברה) הרשומה על שמו עד היום והוא מחזיק במאה אחוז ממניותיה.

ג. ביום ג' בכסלו תשע"א (10.11.2010) חתמו הצדדים על הסכם גירושין ובו הסדירו את כל ענייניהם כולל חלוקת הרכוש שעיקרו הזכויות בחברה הנ"ל ואיזון משאבים.

ד. ההסכם נחתם במסגרת הליך גישור אצל השופט בדימוס י' שווילי ובנוכחותו.

ה. ביום ז' בכסלו תשע"א (14.11.2010) אושר ההסכם בבית הדין לבקשת הצדדים. מספר ימים לאחר מכן התגרשו הצדדים בבית הדין.

ו. בסעיף י' להסכם הנ"ל נשוא התביעה נאמר "פלוני] (הנתבע) ישלם ל[פלונית] (התובעת) סך של 300,000 ש"ח. סכום זה ישולם בשלושה חלקים שווים... העסק שמנוהל כיום ע"י [פלוני] יהיה שייך לו לבדו הן באשר לזכויות והן באשר לחובות, ול[פלונית] לא יהיו כל זכויות או חובות הקשורים אל העסק."

ז. להסכם זה קדמה טיוטת הסכם לא חתומה בה נאמר בסעיף 20 "העסק של [פלוני] יהיה שלו בלבד, [פלוני] יפצה את [פלונית] בסכום של 400,000 ש"ח על חלקה בעסק. בטיטת ההסכם הסתייעו הצדדים בד"ר סוזן זיידל.

ח. בפני בית הדין מונח דו"ח של רו"ח הגב' א. ש. לפיה שווי החברה במועד ההסכם היה 2,986,000 ש"ח. הדו"ח נערך לבקשת התובעת. להלן תקציר טיעוני התובעת וב"כ כפי העולה מכתב התביעה, פרוטוקול הדיון וסיכומיה:

א. הוסכם בין הצדדים לחלוק שווה בשווה את זכויות החברה. הנתבע בקש מהתובעת כי לא תשכור עו"ד וכי הוא יתנהל מולה בתום לב ובשקיפות. לצורך ידיעת שווי החברה העביר הנתבע לתובעת, מאזן מבוקר לשנים 2008-2009, וכן מאזן בוחן לא מבוקר נכון לחודש אוגוסט 2010, מהן עולה כי שווי החברה הוא בסך 800,000 ש"ח. מסכום זה טען הנתבע כי יש להפחית סך 100,000 ש"ח בגין מסים ששילם, כך שהתובעת קיבלה על פי סעיף י' להסכם סך 300,000 ש"ח. במסגרת תביעה למזונות ילדים בבית משפט התברר לתובעת כי הנתבע העלים ממנה מידע באשר לשווי החברה וכי הוא גדול יותר ממה שנאמר לה בעת עריכת הסכם. התובעת פנתה לנתבע לבירור העניין והוא התחמק, לא הייתה לתובעת בררה, רק לפנות למומחית בתחום זה רו"ח א. ש. (להלן מומחית). המומחית ערכה בדיקה בדוחות הכספיים של החברה לשנים 2008-2012 ועל סמך נתונים שקיבלה מרו"ח של החברה הגיעה למסקנה ששווי החברה הוא 2,986,000 ש"ח כך שנתובעת היה מגיע מחצית בסך 1,493,000 ₪, מסכום זה יש להפחית סך 300,000 ש"ח שקיבלה, נותר לחייב את הנתבע בסך של 1,193,000 ש"ח.

ב. המומחית מטעמה נחקרה ע"י בית הדין וע"י הנתבע וב"כ, עדותה לא נסתרה כך שיש לקבל את חוות דעתה מאחר שהנתבע לא המציא חוות דעת מטעמו ומסרב להיעתר להצעת בית הדין למנות מומחה נוסף מטעמו.

ג. הטיעון העיקרי הוא כי התובעת הוטעתה ע"י הנתבע שידע כי המאזן שהמציא אינו מושלם ואינו משקף את מצב החברה.

ד. מצביעה על סתירה בגרסת הנתבע. בכתב ההגנה מיום ד' בסיון תשע"ג (13.5.2013) טען כי מעולם לא הוסכם ולא התכוון לחלוק עם התובעת את מחצית שווי החברה, ובדיון שהתקיים הודה כי כוונתו וכוונת התובעת הייתה להתחלק בשווי החברה.

ה. התובעת הצהירה בפני בית הדין במהלך הדיון כי לא הבינה במסמכים שהעביר לה הנתבע, ונתנה בו אימון.

ו. התובעת הודתה בפני בית הדין כי פנתה לרו"ח קרוב משפחה שבדק ואמר לה שעל פניו זה שווי החברה, אולם לדבריה זו הייתה בדיקה לא מעמיקה ועל בסיס המסמכים שהוצגו לו.

ז. טוענת כי השקיעה בחברה כספים מחסכוניות משותפים, וכי היא עזבה קריירה לצורך כך, אלא שלא הייתה מעורבת בניהולה בפועל.

ח. לדברי ב"כ התובעת ניתן לבטל חלקית הסכמים שניתן להפרידן ולבודדן מההסכם.

לסיכום, מבקשת לבטל את סעיף י' להסכם ולחייב את הנתבע לשלם לתובעת את הסך 1,193,000 ש"ח, לחילופין למנות מומחה מטעם בית הדין אשר יעריך את שווי החברה בתקופה של חודש אוקטובר 2010. להלן תגובת הנתבע:

א. הנתבע לא הטעה את התובעת, אדרבה, הציג לפניה את כל הדוחות שהיו נכונים לאותה תקופה, וכפי שהודתה בכך התובעת כי בהליך הגישור הועברו אליה כל המסמכים ע"י הנתבע.

ב. לא היה ניתן להציג דו"ח מבוקר באוגוסט 2010, מועד עריכת ההסכם אולם הנתבע הציג את הדו"ח שהיה נכון לאותה עת ולא התכוון להטעות את התובעת.

ג. מצביע על כך שנמצאו גרסאות סותרות של התובעת האם בדקה את הדו"ח שהמציא לה הנתבע ופנתה לרו"ח מטעמה שיבדוק את הדו"ח או שסמכה עליו.

(מציין לכתב התביעה לפרוטוקול הדיון ולמה שנאמר בבית משפט) בכך מבקש לערער את אמינותה. הדבר מוכיח כי התובעת בדקה את הדו"ח ולא הוטעתה.

ד. אין כל אזכור בהסכם המדובר שלתובעת מגיע מחצית מהחברה, כך שיש לראות זאת כמחילתה על העסק, אחרת הייתה צריכה לדרוש מחצית מהעסק, והדבר היה צריך לבוא לידי ביטוי במפורש בהסכם. כאסמכתא לטיעון זה שהתובעת מחלה ביודעין, מציג התכתבות של התובעת עם הנתבע ובה היא מביעה רצון לסיים את הליך הגירושין במהירות גם במחיר של הפסד כלכלי.

ה. הטיעון המרכזי של הטעייתה נשלל בנסיבות הללו, ודי בכך לדחות את התביעה.

ו. אין מקום לדון בטענה לביטול הסכם בשל טעות כפי שבית הדין העלה בדיון מאחר שהתובעת לא טענה זאת. מפאת הזהירות מתייחס הנתבע גם לטיעון זה וטוען כנגד כי לא נפלה טעות בהערכת שווי החברה באותה עת של עריכת ההסכם, ועל התובעת היה לומר בפירוש כי חתימתה על ההסכם היא רק בהתאם לנתונים שהוצגו בפניה, ומשלא התנתה חתימתה בכך הפסידה גם טענה זו. כאסמכתא לדבריו מציין לפסק דין של אב"ד (טעות), המדובר בחבר בית הדין הרב יגודה (שליט"א) כמו כן מציין לתקדין ולאחר מכן למהרי"ק שורש קי"א משם מבקש להוכיח כי קיימת דרישה לקשר סיבתי בין חתימה על ההסכם לטעות מה שאין כאן.

ז. עוד טוען כי לתובעת הייתה האפשרות לבדוק את הנתונים ומשלא עשתה כן אינה יכולה לטעון לטעות. מציין לספרם של דניאל פרידמן ונילי כהן "חוזים", התובעת גילתה אדישות בעניין ואין לקבל טיעון זה לביטול הסכם בגין טעות.

ח. הנתבע מכחיש כי התובעת הייתה שותפה בחברה אולם מודה כי מגיע לה מחצית משווי החברה (ראה פרוטוקול שורה 37).

ט. ההסכם שנעשה לאחר מו"מ ארוך בסיוע מגשרים, בוצע בחלקו ואין לחזור מהסכם במקרה זה. מציין לערוך השולחן סימן י"ד.

י. טוען להיעדר סמכות בית הדין למינוי אקטואר נוסף. לטענתו, סמכות בית הדין מוגבלת להחליט האם נעשתה הטעייה ע"י הנתבע כטענת התובעת או לא.

עד כאן תקציר עובדתי וטיעוני הצדדים.

לסיכום:

א. הצדדים התכוונו בעת חתימתם על ההסכם להתחלק שווה בשווה בשווי החברה.

ב. מטיוטת ההסכם לא ברור בוודאות גמורה מה הייתה כוונתם מאחר ששם דובר על פיצוי לתובעת בגין זכויותיה בחברה.

ג. התובעת השקיעה בחברה אולם הנתבע ניהל אותה בפועל.

ד. התובעת טוענת כי הוטעתה ע"י הנתבע במצג שווא של שווי החברה, מוכיחה את הטעות באמצעות מומחית מטעמה. מאידך גיסא, הנתבע טוען כי לא הטעה את התובעת וכי הציג בפניה את כל המסמכים שהיו נכונים לאותה עת, והיא זו שמחלה על מלוא זכויותיה מאחר שהייתה מעוניינת להתגרש, מה גם שהיה באפשרותה לבדוק את הנתונים שהציג בפניה.

עמדת בית הדין, עקרונית יש לקבל את התביעה לטעות מוכחת שיש בה סיפק לביטול סעיף י' של ההסכם, למרות שלא הוכח בעליל כי הנתבע הטעה את התובעת.

בטרם ננמק את הכרעתנו נקדים ונאמר:

טענת הנתבע וב"כ כנגד בית הדין שהעלה את הטיעון של ביטול הסעיף בגין טעות למרות שהתובעת לא העלתה טענה זו אינה נכונה.

כל בר בי רב יודע ומבין שהטוען להטעיה טוען גם לטעות אלא שמוסיף הוא לטעון גם להטעיה (בבחינת, בכלל מאתים מנה). כך שהנתבע וב"כ טועים ומטעים בטענה זו ומוטב לה שלא הייתה באה לעולם. בית הדין תמה על הנתבע וב"כ המלומד שטעו בדבר כה פשוט.

זאת ועוד, לו היה מעיין הנתבע וב"כ בפרוטוקול הדיון בעמוד 8 שורה 203 יראה שב"כ התובעת הסבירה: "והתביעה שלנו היא לא רק הטעיה אלא גם עושק וטעות, הכול כלול בתביעה", והיה חוסך מבית הדין להתייחס לטיעון זה.

עוד סבור בית הדין שיש לקבל את חוות הדעת של המומחית מטעם התובעת מכוח הכלל ההלכתי שלמדונו חז"ל "חזקה אומן לא מרע אומנתיה" (ראה שו"ע יורה דעה סימן צ"ח סעיף א' ובש"ך שם) כל עוד לא התברר אחרת. המדובר ברו"ח בעלת ניסיון של שנים רבות שלא נשמע ערר על מומחיותה וכל עוד לא הוצגה חוות דעת סותרת, יש לקבל חוות דעת זו עם הזהירות הנדרשת לטעות בסדר גודל סביר. עם זאת, מאחר שהמדובר בפער עצום בין מה שהצדדים ידעו על שווי החברה בעת חתימתם על ההסכם לבין שווי החברה בהתאם לחוות הדעת המוצגת לפנינו, בית הדין יתייחס אל כך עובדתית כמי שנתגלתה טעות בהערכת שווי החברה.

בית הדין מציין כי הנתבע מטעמו לא הסכים וגם עתה אינו מסכים למינוי אקטואר נוסף שייתן חוות דעת נוספת כך שהנתונים המונחים לפנינו מעידים על כך שהייתה טעות.

לדעת בית הדין יש לברר את השאלות ההלכתיות המתעוררות מן האמור בפתיח להחלטה.

א. מה דינו של הסכם גירושין, הסכם מכר או מתנה?

ב. האם יש נפקות הלכתית הכיצד להתייחס להסכם זה?

ג. האם יש לראות את ויתור התובעת למגיע לה על פי חוק יחסי ממון ב"חברה" כמחילה?

ד. מה הדין במחילה בטעות?

ה. האם יש נפקות הלכתית אם הייתה כוונה להטעיה או לא?

ו. האם יש משקל הלכתי לטענה כי על התובעת היה לבדוק את הנתונים? והאם יש לראות בבדיקה השטחית שעשתה די מבחינה הלכתית?

ז. האם יש משקל הלכתי לטיוטת ההסכם? ואם כן עד כמה יש להתחשב בה?

ח. האם יש משקל הלכתי לכך שהצדדים נישאו אזרחית בלבד בארה"ב?

לשאלה הראשונה: מה דינו של הסכם גירושין?

תשובה.

בית הדין סבור שכל הסכם מטיבו וטבעו הוא הסכם פשרה דו-סטרי, פרי עמל מו"מ בו כל צד נדרש לוותר על דבר מסוים בתמורה לויתור משנהו בדבר אחר.

לדעת בית הדין, בנסיבות מקרה זה בוודאי שיש לראות בהסכם הגירושין שנחתם בין הצדדים כהסכם פשרה. הצדדים פנו לגישור גם אצל ד"ר ס. ז. וגם אצל השופט שווילי לפני עריכת ההסכם במטרה להגיע להסכם פשרה שכן למה יש צורך לפנות למומחים לגישור?

זאת ועוד, המעיין בסעיפי ההסכם יראה כי אין סימטריה בכוונתם לחלוקת הרכוש. ניטול לדוגמה את נושא זכויות הפנסיה של הצדדים. הצדדים הסכימו (סעיף ט') שכל צד יוותר עם זכויותיו שלו בניגוד לחוק יחסי ממון בו התובעת הייתה זכאית לתבוע מחצית מזכויות הפנסיה של הנתבע וה"ה להיפך.

לעומת זאת בסעיף י' נשוא התביעה הצדדים הסכימו לחלוקה שווה של הזכויות בחברה בהתאם לחוק יחסי ממון. הוא הדין להסכמתם (סעיף ז' וח') לחלוקה שווה של מחצית הכספים המשותפים בהתאם לחוק יחסי ממון.

הדבר מצביע על כך שהצדדים תכננו את רצונותיהם לפי פשרה אליה הגיעו לאחר מו"מ שבו הסתייעו במומחים.

מכאן ניתן להסיק שבכל הסכם פשרה יש הקנאות הדדיות הנובעות מוויתורים הדדיים, ואלו הופכות את ההסכם להסכם מכר.

פועל היוצא מכך שבסעיף י' (נשוא הדין) הקנתה התובעת לנתבע מחצית מזכויותיה בחברה על פי שומה שהציג בפניה הנתבע.

לסיכום:

יש לראות בהסכם הגירושין שנחתם בין הצדדים כהסכם פשרה שיש בו הקנאות הדדיות.

יש לראות בסעיף י' להסכם מעשה הקנאה מצד התובעת לנתבע.

השאלה השנייה: האם יש נפקות הלכתית?

תשובה.

לאחר שהתברר שיש להסכם זה דין של הסכם פשרה שומה עלינו לברר מה הנפקות שיש אם נקבע שהסכם פשרה דינו כדין מכר או כדין מתנה?

הרמב"ם פ"י מהלכות מכירה ה"ג השווה דין מכר לדין עושה פשרה וכתב "במה דברים אמורים במוכר או עושה פשרה, אבל במתנה או במחילה אם מסר מודעא קודם המתנה אע"פ שאינו אנוס הרי המתנה בטילה" וכן פסקו הטור והשו"ע (חו"מ סימן ר"ה סעיף ב') ובנו"כ שם למדו מכאן שפשרה דינה כמכר ויש נפקותות הלכתיות כאשר באים לבטל מכר או מתנה בטענת אנוס הייתי. (ראה שם).

עוד נפקות הלכתית מצאנו שנפסק להלכה שבפשרה יש צורך לקבל מהצדדים קניין לקבלת הפשרה. (ראה טור שו"ע חו"מ סימן י"ב) ובטעם הדבר ראה שם בנו"כ.

בשונה ממחילה שאינה במסגרת פשרה שאינה צריכה קניין. (ראה שם סעיף ח' וברמב"ם בפ"ה מהלכות מכירה הי"א ובנו"כ שם) ובטעם הדבר הרחיבו על זה בפוסקים.

בדין מכר בטעות, נפסק להלכה שהמכר בטל אלא אם כן הקונה יודע מהטעות בפירוש ע"י שהמוכר מודיע לו. (ראה רמב"ם שם פ"ג הלכות ג' ד'. פט"ו ה"ר"א ובטור שו"ע חו"מ סימנים רכ"ז ורל"ב)

טעות שבה חוזר המקח קבעו חז"ל יותר מששית של שווי המקח (ראה שם) במום שנתגלה במקח שיעורו הוא במנהג המדינה לקבוע מה נחשב למום. ראה שם בשו"ע בשם הרמב"ם. במתנה אין דיני אונאה כלל.

במקרה דנן אין נפקות הלכתית לתוקפו של ההסכם, מאחר שהצדדים חתמו על הסכם שאושר בבית הדין, הרי שיש לכך תוקף של קניין הן מכוח חתימתם והן מכוח אישור בית הדין שנותן תוקף של פסק דין לחתימתם על ההסכם.

זאת ועוד, רבים מן הפוסקים סבורים שהלכה זו שפשרה צריכה קניין נאמרה דווקא בפשרה שנעשית ע"י בית הדין, ברם פשרה שנעשית בין הצדדים מצד עצמם אין צורך בקניין והדבר לכאורה תלוי בטעם הדין שפשרה צריכה קניין (ראה על כך בהרחבה בש"ך סימן י"ב סק"ב, נתיבות המשפט שם, אורים ותומים, שער המשפט סק"ב, מהר"ם לובלין סימן מ"ז, פ"ת שם, דברי גאונים כלל פ"א ועוד).

בין כך ובין כך, בהסכם גירושין דנן שנחתם ע"י הצדדים ואושר בבית הדין, יש לו תוקף הלכתי של קניין סיטומתא ופסק דין.

נבהיר, הנפקות ההלכתית מתייחסת לתוקפו של ההסכם, אולם ברור שבמהותו של ההסכם יש רכיבים של ויתורים הדדיים המוגדרים כמחילה הדדית שיש לתת עליה את הדעת כמו שנבאר לפנינו.

לסיכום:

להלכה נפסק כי מכר שחלה בו טעות בשווי יותר מששית המכר בטל.

מתנה לא חלים עליה דיני אונאה.

מכירה אינה מתבטלת ע"י מסירת מודעה אלא א"כ נמסרה בפני עדים שידעו מהאונס שהיה למוכר בעת המכירה.

מתנה מתבטלת במסירת מודעה ללא צורך בידיעת האונס.

מחילה אינה צריכה קניין.

מחילה הבאה מכוח פשרה צריכה קניין.

פשרה דינה כמכר.

בהסכם פשרה יש מחילה הדדית שיש לתת עליה את הדעת כפי שיובא לפנינו.

השאלה השלישית: האם יש לראות במעשה התובעת כמחילה?

בשאלה זו אנו פטורים מלדון. הנתבע עצמו קבע בסיכומיו כי יש לראות במעשה התובעת כמחילה על זכויותיה בחברה לאחר שהסכימה לקבל את הסכום עליו הוסכם (ראה סעיף 35 לסיכומיו).

לשאלה הרביעית, מה הדין של מחילה בטעות?

תשובה.

במסכת ב"ב דף מ"א ע"א נאמר "רב ענן שקל בידקא בארעיה (פירוש, שטף מים נכנס לשדהו וסחף את המחיצות שהיו בינו לבין שדה חברו) אזל אהדר גודא בארעיה דחבריה (פירוש, עשה כותל חדש בינו לבין שדה חברו בתוך שטח חברו) אתא לקמיה דרב נחמן (פירוש, השכן תבע את רב ענן לפני רב נחמן) אמר ליה זיל הדר (פירוש, אמר לו רב נחמן לרב ענן תחזיר את המחיצה למקום שלך) והא אחזיקי לי? (פירוש, והרי כשבניתי את המחיצה בניתי על פיו ובכך החזקתי בשטח שלו בהסכמתו)... אמר ליה והא אחיל? דאתא וסייע בגודא בהדאי (פירוש, והרי השכן מחל שיש עדים שסייע בידי לעשות את המחיצה בשטח שלו) אמר ליה מחילה בטעות היא, את גופך אי הוה ידעת מי הוה עבדת כי היכי דאת לא הוה ידעת הוא נמי לא הוה ידע (פירוש, השיב לו רב נחמן, שזו מחילה בטעות שאינה נחשבת כמחילה והוסיף להטעים את דבריו, כמו שאתה לו היית יודע שאתה בונה בשטח של השכן לא היית עושה כן, כך גם חברך לא ידע שאתה בונה בשטח שלו אבל אם היה יודע לא היה מסכים ומחילתו בטעות).

והנה זה ברור שרב ענן לא ידע מכך שהוא בונה מחיצה בשטח חברו, הוא אינו חשוד על כך חלילה, ובוודאי שגם שכנו לא ידע מכך בעת שסייע לו.

אף על פי כן פסק רב נחמן שזו מחילה בטעות.

עוד יש להבין מה בא רב נחמן לומר לרב ענן - כמו שאתה עצמך אם היית יודע מהטעות לא היית מסכים למחול כך גם חברך?

והנראה ללמוד מכאן, שהגדרת מחילה בטעות היא במקרה שבו כל צד לא יודע מה הסיכון שלוקח במעשה שעושה.

מעשה זה מלמדנו שני דינים חשובים.

א. מחילה בטעות שייכת גם כשאין הטעייה של מי מהצדדים.

ב. מחילה בטעות היא כאשר שני הצדדים שווים בסיכון או בסיכוי שלוקחים.

וכן מצאנו במסכת ב"מ ס"ו ע"ב וראה בתוספות ב"ב בד"ה כמאן כר"י ובתוספות ב"מ בד"ה התם זביני הכא הלוואה.

כיוצא בזה מצאנו במסכת ב"מ דף ל"ה ע"א שכאשר נתגלתה טעות במה שחויב שומר שחשב שאבדו לו הנזמים שהופקדו אצלו ולבסוף נמצאו, נאמר "שומא בטעות הוה" ובטלה. וראה עוד מסכת גיטין דף י"ד ע"א דקניין בטעות חוזר.

וכן פסק הרמ"א בסימן רמ"א סעיף ב' להלכה "כל מחילה בטעות יכול לחזור בו אפילו קנו מיניה" וציין לדברי המרדכי ומהרי"ק שורש קי"א.

וראה שם בביאור הגר"א מה שציין למקור הדין בתלמוד כמו שהבאנו לעיל.

ומעין זה הביא מרן הב"י בשולחנו הטהור חו"מ סימן י"ב סעיף י"ד: "הכופר בפקדון ונתפשר עמו ומחל לו ואחר כך מצא עדים יכול לחזור בו". ובהלכה ט"ו: "וה"ה למי שנתפשר מפני שלא היה לו ראייה או שטר ואח"כ מצא". ומקורו טהור בתשובת הרשב"א ח"ב סימן ק"ט הובאה בב"י ובתשובה נוספת סימן רע"ח. ושם כתב: "ועוד תדע שהנדון שלפנינו פשרה היא זו, ופשרה בטעות אינה פשרה, סבור היה שלא ימצא ראייה והרי מצא... ואפילו לא נאנס כלל וסבור שאין לו בידו יותר ונמצא שיש לו מחילתו בטלה דכל דלא ידע, לא מצי מחיל, ואע"פ שהוא כותב לו הריני מוחל לך... כדרך שנהגו כותבי טופסי שטרות לכתוב, אין בדבריו כלום עד שיאמר מרצוני בלא שום אונס יודע אני שיש בידך יותר, וכדתניא מוכר שאמר ללוקח, חפץ זה שאני מוכר לך במאתים, יודע אני שאינו שווה אלא מנה כדי שאין לך עלי אונאה, אין לו עליו אונאה". ע"כ עיקרי דבריו הנוגע לענייננו.

דברי הרשב"א הללו הובאו ברבים מן הפוסקים שדנו בדבריו ושימשו אבן יסוד בהבנת הגדרת פשרה בטעות אינה פשרה או מחילה בטעות אינה מחילה.

מדבריו החד-משמעיים של הרשב"א עולה כי אין מחילה חלה אלא אם כן התקיימו התנאים של מוכר חפץ עם פגם או ביותר ממחירו שחייב להודיעו בפירוש ולהתנות עמו עד שימחל הקונה בפירוש.

לדעת הרשב"א ועמו רבים מן הפוסקים ה"ה למוחל לחברו במסגרת פשרה שעליו לדעת על מה הוא מוחל וכל עוד לא ידע אין מחילתו מחילה.

ומצאתי במחנה אפרים הלכות שותפות סימן ו' שדן במקרה דומה וז"ל: "מ"מ כיוון דראובן לא הוה ידע בהיא שעתא אם היה נשאר עדיין בידו של שמעון, שהרי לא עשו חשבון על הרווח וכמה היה ושמא לא היה שם רווח כלל כל עיקר ואפילו אם

היה לא הוה ידע כמה היה מגיע לחלקו, וכל מידי דלא ידיע לאיניש אפילו כי מחיל אין מחילתו מחילה דהוה כמו מחילה בטעות וכיוצ"ב כתב הרב פני משה וכן נראה מתשובת הרשב"א". והביא דברי הרשב"א הללו ראייה לדבריו וציין שכן פסק המהרי"ט בתשובה ח"א סימן ק"ג.

בסוף דבריו ציין שדברי הרשב"א בדין מחל בפירוש, לכאורה, שנויים במחלוקת הריטב"א ותוספות. תוספות כתובות פ"ד ע"א סבר כדעת הרשב"א, והריטב"א חולק.

ברם למעיין היטב בדבריו יבחין שגם לדעת הריטב"א החולק על תוספות יראה נכוחה שכל דבריו נאמרו בדבר שכיח (מצוי) וידוע למוחל ולכן מחילתו מחילה גם אם טעה, וטעמו שהמוחל לקח זאת בחשבון בעת שמחל, ברם במקרה ולא היה המוחל יכול להעלות בדעתו מחילתו אינה מחילה.

ובעניין זה ראיתי באמרי בינה חו"מ דיינים סימן כ' אות י"ח שאף הוא הרחיב את הדיבור במחלוקת זו, ושם הסיק שאם המוחל על חוב אמר שמוחל אף אם יתברר לו אחר כך שחייב לו יותר אף אם אינו מפרש את הסכום אין מוציאין מידו וכדעת הריטב"א. וראה שם עוד במה שנשאר בצ"ע. ואמ"ל.

ומכאן למקרה דנן, אין חולק שהתובעת לא מחלה בפירוש על זכויותיה בחברה, א"כ גם לדעת הריטב"א מחילתה אינה מחילה.

עוד מצאתי בטור (חו"מ סימן קנ"ד סעיף ל"ח) בשם תשובה לגאון הסתייגות מסוימת בדין זה. ולדעתי יש בה ללמדנו יסוד חשוב נוסף בדין זה.

לדבריו, דין מחילה בטעות שאינה מחילה נאמר רק במקום שהטעות מוכחת, אבל אם אין הטעות מוכחת המחילה בתוקף. ובבדק הבית השיג עליו בדין זה שנשאל עליו "דאדרבא מוכחא מילתא דבטעות היא כיוון שהוא דין זר" מדבריו נראה שמסכים עקרונית להסתייגות הטור בשם גאון אלא שנחלק עליו בגדר טעות מוכחת מה היא.

ומעין זה פסק הרמ"א בתשובה סימן ע"ד בזה"ל:

"ועוד, דאף אם יברר בעדים שהשטר מזויף, נראה דאין אחר פשרה זו וקניין כלום, אע"ג דקניין בטעות חוזר, שאני הכא דהוה ליתומים הרבה תביעות וטענות על כמר יונה, והפשרה נעשה על כל הטענות ביחד, ומי יימר דדעתו היה שהשטר שתי מאות ושבלתי זה לא עשה הפשרה, אע"ג דאומר שלא היה ברור לו אז כמו עתה, מ"מ הוי דברים שבלב ואינן דברים, מאחר שלא התנה בזה בשעת

**הפשרה, ולא דמי לשאר פשרה בטעות, דאיכא אומדן דאדעתא
דהכי נתפטר.**

וכ"כ בשו"ת מהר"ם אלשיך סימן י"ד יסוד זה וז"ל:

"ולאו דווקא אם אמר לו אחד מן החכמים, אלא אפילו טען מעצמו
דלא אסיק אדעתיה שהיה הדין עמו, אי הוי מילתא דעביד למיטעי,
הדין עמו."

יסוד נוסף בדין זה למדנו מדברי הפוסקים הללו, שדין מחילה בטעות בטלה,
דווקא בדברים שעשויים בני אדם לטעות בהם ויש אומדן שהמוחל לא התכוון
למחול במקרה זה. אולם אם המדובר בדברים שאין עשויים לטעות בהם, והמוחל
היה יכול להעלותם בדעתו בזמן המחילה, אזי מחילתו מחילה.

**ומכאן למקרה דנן. ברור לנו שבחשבונאות מסוג זה של הערכת שווי חברה,
אדם המצוי בחברה בת ימינו שאינו עוסק בתחום ראיית חשבון ואינו מנהל עסק או
חברה אינו בקיא במסמכים של דוחות ומאזנים של חברה או עסק. ומשום כך,
נאמנת עלינו התובעת שלא הבינה במסמכים שהמציא לה הנתבע. לשם בירור שווי
עסק או חברה, יש בעלי מקצוע, רואי חשבון, ששוכרים אותם והם אמורים לתת
חוות דעת מקצועית על שווי חברה. גם במקרים בהם לא ניתן לקבוע שווי חברה כמו
לקראת סוף שנה שאין עדיין מאזן בוחן מבוקר של בעלי מקצוע נאמנים, מבקשים
חומר נוסף כדי להמציא חוות דעת הקרובה אל המצב הנוכחי, דבר שלא נעשה
במקרה דנן.**

המומחית שהופיעה בבית הדין הסבירה את הדברים בצורה פשוטה וברורה,
שאם אכן הצדדים היו פועלים לפי ההנחיות שלה, במקרה והיו מבקשים את חוות
דעתה לתקופת חתימת ההסכם, לא הייתה טעות בלתי סבירה כמו שקרתה בשווי
החברה.

**עוד יש להבהיר שמחילה בטעות בטלה דווקא אם הטעות ברורה כמו ע"י עדים
או מומחה המתמקצע בתחום זה.**

נציין לדברי תוספות במסכת גיטין י"ד ע"א בד"ה ולא פש גביה שכתב:

"פר"ח וכן ר"ת שהיו בעלי דינין מודים לו, או היה הדבר ידוע
בעדות ברורה דל דפש גביה מידי, ומשמע מדבריהם, דמדנפשיה
אין נאמן לומר טעיתי במה שהודיתי."

כלומר, כל טעות אליה טוען המוחל צריכה להיות ברורה או על פי עדים או הודאת בעל דין.

במקרה דנן בשלב זה אנו מסתפקים בעדותה של המומחית שהופיעה בדיון וערכה את חוות הדעת. בית הדין בהחלט סבור שמן הראוי למנות מומחה נוסף כדי להעמיד את הטעות על דיוקה וכפי שהוצע לצדדים במהלך הדיון.

וראה עוד טור שו"ע חו"מ סוף סימן כ"ה לעניין דין שטעה בדין ועשה פשרה שהפשרה בטלה אף שנעשה קניין. דקניין בטעות הוא וחוזר. וראה שם בנו"כ.

לסיכום:

מחילה בטעות אינה מחילה כל עוד המוחל לא ידע על מה מחל.

מחילה בטעות אינה מחילה דווקא בדברים שעשויים לטעות בהם.

מחילה בטעות אינה מחילה דווקא אם הטעות מוכחת בראיה ברורה.

במקרה דנן התמלאו כל הפרטים לביטול מחילת התובעת בזכויותיה בחברה.

ועתה לשאלה: האם צריכה להיות כוונת הטעיה לביטול המחילה?

נקדים ונאמר שלא הוכח כי הנתבע פעל מתוך כוונה להטעות את התובעת מה גם שקשה מאוד לעמוד על דעתו של הנתבע למפרע, אשר על כן נדון לגופה של שאלה.

הנה מדברי הגמרא במסכת בבא בתרא שהבאנו עולה בפירוש שגם אם לא הייתה כוונת הטעיה המחילה בטעות בטלה. ברם, מצאתי בפוסקים שדנו בזה, אביא מדבריהם.

אקדים דברי המהרי"ק בשורש קי"א (ציין אליו ב"כ הנתבע בסיכומיו) אליהם מתייחסים הפוסקים בעניין זה.

"על אודות אחד מן האחים שנתפשר עם שאר אחיו לפטור חלקו מירושת אביו בעבור סך מה כאשר היה סבור שלא היו הנכסים מרובין ועל זה סמך ופטר את חלקו לאחיו בשביל דבר מועט לפי המגיע לחלקו, ושוב נודע שהיו הנכסים מרובים ושהיה מגיע לחלקו כמעט כפליים ממה שנתפשר עם אחיו" ע"כ לשון השאלה שהמתבונן בה יראה נכוחה שיש בה הרבה מן הדמיון לפרמטרים של מקרה דנן. והשיב מהרי"ק "נראה לענ"ד דבר פשוט שאין באותה פשרה ממש, שהרי הלכה רווחת היא בישראל דכל קניין וכל מחילה בטעות חוזרים כדמוכח בפרק חזקת הבתים (ב"ב מ"א

א) גבי רב ענן וכו' הרי לך בהדיא דאע"ג דהוה חשיב כמאן דאמר ליה לך חזק וקני, אפילו הכי לא מהניא כיוון דאיכא למתלי דבטעות הוה, ואע"ג דהוה מילתא דלא עבידי אינשי למטעי דמסתמא היה לו לידע מקום הכותל הראשון ולא לטעות בתרי אוצייתא או תלת, ואפילו הכי חשוב מחילה בטעות מטעם דמפרש התם, דכי היכי דאת לא ידעת איהו נמי לא הוה ידע, כל שכן וכל שכן הכא אם כן הוא שהטעוהו אחיו באמרם שלא היו הנכסים שוים כמעט החצי ממה שהיו שווים, וגם כי מוכיח מתוך הטענות שגם אחיו לא היה יודעים שהיו הנכסים מרובים כל כך, איכא למימר דכי היכי דאחיו לא הוה ידעין איהו נמי לא הוה ידע... כל שכן וכל שכן דאומדנא דמוכח הוא שאם היה יודע שהיו הנכסים מרובין כל כך שלא היה מוחל דלא עביד איניש דשקל מגמל אונא, ולא מיבעיא אם יתברר שאחיו הטעוהו בסך הנכסים אלא אפילו מן הסתם רגלים לדבר איכא דבטעות היה שהרי אין דרך למחול מאתים במנה ואין לתלות דשפיר הוה ידע ואפילו הכי מחל, אלא יש לומר דטועה ומשום הכי חשבינן אונאה, מחילה בטעות...וכן יש להוכיח מתוך תשובה שמצאתי לגאון אחד שנשאל ממנו.

המעין בדבריו ימצא שלושה דינים:

- א. לדעת המהרי"ק מחילה בטעות לא הוה מחילה גם אם לא היה מעשה הטעיה מצד אחד הצדדים. והוכיח כן מדברי הגמרא שהבאנו.
- ב. כל מחילה בטעות שיש לתלות באומדנה של אנשים שהיו טועים בה בטלה.
- ג. המהרי"ק משווה את הדין של אונאה למחילה בטעות.

נמשיך ונצטט מדברי המהרי"ק בשורש זה ללמוד ממנו דינים אחרים.

"ואשר הביא הטוען ראייה ממה שמצא כתוב בתשובה וכו' פשיטא דשאני התם, דמאחר שהיה ביד המוחל להשביע את אחותו ולא חש להשביעה אלא נוטל דבר מועט שלא להשביע, גלי אדעתיה דגמר ומחיל, דהיאך נאמר דהויה מחילה בטעות דאדעתא דהכי שיהיה הממון מרובה לא מחל, והרי הוא לא חש לברר העניין ולהשביע את אחותו כדי לדעת סך הממון אם רב ואם מעט הוא, על כן גמר ומחל בכל עניין ומשום הכי קאמר דמה שעשה עשוי שכבר הוחל, אבל בנדון הזה שסמך על דברי אחיו והוטעה בסך

עיזבון אביו, פשיטא ופשיטא דהויא מחילה בטעות ולא הויא מחילה" עכ"ל.

דין חשוב נוסף מלמדנו המהר"ק בדין מחילה בטעות. אם למוחל הייתה אפשרות לבדוק ולא בדק גמר בדעתו למחול. אולם אם המוחל בדק או סמך על אדם מסוים כמו אחיו במקרה של המהר"ק והתבררה טעות המחילה בטלה.

ומכאן למקרה דנן, בית הדין רואה בפניית התובעת לרו"ח המקורב למשפחה שיעבור על המסמכים שהעביר לה הנתבע בבדיקה שטחית די כדי לצאת ידי חובה של בירור.

בית הדין התרשם כי המדובר בתובעת שסמכה על הנתבע במה שהציג לפניו וכפי שנראה מהתכתובת ביניהם: "אני לא תאבת בצע ולא חושבת להתעשר על גבך. רחוק מזה, אם גם אתה לא תהיה תאב בצע... נוכל לסגור את זה בצורה הטובה ביותר. לשים את זה מאחרינו ולהתנהג בחברות טובה למען הילדים".

ניתן להבחין כי בין הצדדים התנהלו שיחות לסיום ההליכים בצורה מכובדת וחברית, לתובעת היה אימון מסוים בנתבע במערכת היחסים ששררה ביניהם באותה תקופה.

יוער כי ב"כ הנתבע בסיכומיו ציטט קטע קטן מדברי המהר"ק הנ"ל והסיק שמכיוון שהתובעת יכלה לבדוק ולא בדקה הרי שוויתרה ומחלה על זכויותיה.

המעין במכלול דברי המהר"ק שהבאנו יראה נכוחה את ההיפך הגמור.

במקרה של המהר"ק שיש בינו לבין המקרה דנן דמיון לא קטן, הסיק המהר"ק את ההיפך הגמור ממה שהסיק ב"כ הנתבע המלומד. (וראה על כך בנחלת שבעה סימן מ"ד על דרכן של "...קצת מורשים... מחפשים בספרים אחר סברות ודינים אשר ישרו בעיניהם ולרוב קולטים את הפסולת וזורקים את האוכל").

דברי המהר"ק הנ"ל הובאו להלכה ברבים מן הפוסקים ללא חולק. ראה דרכי משה חו"מ סימן כ"ה סק"ה. סמ"ע סק"ל נתיבות שם, או"ת שם, מהרשד"ם חו"מ סימנים מ"ד ושמ"ח. נחלת שבעה סימן מ"ד. זכרון יוסף סימן ד'. מהרש"ם ח"ג סימן רס"א. ועוד רבים מן הפוסקים.

ומצאתי בספר נחלת שבעה סימן כ"ד (אות כ') הבין מדבריו דלא אמרינן פשרה בטעות שבטלה רק כאשר צד אחד ידע מהאונאה והצד שנתאנה לא ידע והביא את דברי מהר"ק הנ"ל שהאחים הטעו את האח שנתאנה ואמרו שאין העיזבון הרבה ועל פי דבריהם עשה פשרה ולכן פסק שם המהר"ק שהמחילה בטלה.

נמצאנו למדים מדבריו חידוש גדול, שדין מחילה בטעות נאמר דווקא באופן שהייתה הטעיה וכדברי הנתבע וב"כ, אבל אם לא הייתה הטעיה לא נאמר דין זה.

ודבריו תמוהים ביותר שכן הגרסה שלפנינו במהרי"ק מדברת על כך ששני הצדדים לא ידעו מהטעות והוכיח כן מדברי הגמרא במסכת ב"ב שהבאנו.

ובאמת שכבר השיגו על דבריו רבים מן הפוסקים האחרונים וצינו לדברי המהרי"ק שהם ההיפך הגמור ממה שהבין הנחלת שבעה.

בספר זכרון יוסף סימן ד' הביא דבריו והשיג עליו מדברי הגמרא במסכת ב"ב והוכחות נוספות. דברי הזכרון יוסף הובאו גם בפ"ת חו"מ סימן רמ"א סק"ג.

בשו"ת מהרש"ם חו"מ ח"ג סימן רס"א הביא דבריו והותיר דבריו בצריך עיון. כמו כן הביא של מספר דברי ריבות, מהר"ם אלשיך, מהרשד"ם ועוד החולקים על חידושו של הנחלת שבעה ופוסקים שאין חילוק בין אם הייתה הטעיה או לא.

ובאמת שדברי הנחלת שבעה תמוהים הכי צד יכלכל דברי הגמרא בכמה מקומות מהם מוכח במפורש שאין חילוק בדין זה. ולענ"ד נראה ליישב קצת את הדברים לאחר הדקדוק בדבריו היטב.

הנה המעיין בדבריו שכתב:

"משא"כ אם האי לא כמו האי, ושניהם נכנסים בספק שמא ירוויח או יפסיד ואין שום אחד יודע מי יפסיד ומי ירוויח כמו הא דהריב"ש והת"ה הביאו רמ"א בחו"מ סימן ר"ג זה לא מקרי פשרה בטעות."

ממה שדקדק לכתוב שדווקא כאשר שניהם בספק אזי לא נאמר דין מחילה בטעות, ניתן להבחין שהמגבלה שהציב לדין זה אינה אלא כאשר שני הצדדים שעשו את הפשרה היו במצב שווה ולא ידעו לקראת מה הם הולכים לרווח או להפסד, וייתכן שבסוגיות הנ"ל אכן צד אחד ידע יותר מהצד השני ולכן שם נפסק שמחילה בטעות בטלה.

ומכאן למקרה דנן, בו צד אחד שהוא הנתבע ידע משווי החברה לפי המסמכים שהונחו לפניו כאשר הנתבע בעצמו ניהל את החברה וידע מהו שווי החברה גם בהתאם לנתונים עובדתיים אחרים שהיו ידועים רק לו מתוקף עבודתו בחברה. (וכמו שציינה המומחית בעדותה בבית הדין) מכאן ניתן להסיק שהנתבע ידע מכך שלהפסיד לא יפסיד יותר ממה ששווי החברה הוערך בזמנו.

מאידיך גיסא, התובעת שלא ניהלה את החברה לא ידעה כלל על סך זכויותיה למרות המסמכים שהועברו לה ע"י הנתבע.

בנסיבות הללו נלענ"ד שגם הנחלת שבעה יודה שמחילת התובעת בטלה.

לסיכום:

לדעת רוב ככל הפוסקים אין חילוק בין אם הייתה כוונת הטעיה בטעות שנעשתה או לא.

גם לדעת הנחלת שבעה החולק וסובר שדווקא בהטעיה נאמר דין זה, נראה שמודה במקרה וצד אחד ידע יותר מהצד השני, וכמו במקרה דנן.

ועתה לשאלה האם יש משקל הלכתי לטענת הנתבע כי על התובעת היה לבדוק את הנתונים שהציג לפניה והאם יש לראות בבדיקה השטחית שעשתה די מבחינה הלכתית?

והנה המעיין בדברי המהרי"ק שהבאנו ימצא תשובה גם לשאלה זו, שכתב בסוף דבריו: "אבל בנדון הזה שסמך (האח שמחל) על דברי אחיו והוטעה בסך עיזבון אביו, פשיטא ופשיטא דהוי מחילה".

אף כאן התובעת סמכה על דברי הנתבע ועל דברי רו"ח ממשפחתה שבדק בדיקה שטחית והוטעתה על ידם שלדעת המהרי"ק מחילתה בטלה.

תימוכין נוספים לכך מצאנו בתשובת הרא"ש כלל ק"ב אות ג' שכתב בעניין ראובן שהיה חפץ למכור חפץ לשמעון במאה זהובים והיה שם לוי במעמד המכירה והסכימו למכור את החפץ על פי שומתו.

לוי שם אותו בשבעים זהובים. למחר הראה שמעון הקונה את החפץ לתגר אחר ששם אותו בחמישים זהובים ומבקש לחזור בו מהמקח בגין טעות שהתבררה לו.

ופסק הרא"ש:

"יראה ששמעון יכול לחזור בו כיוון שיש ביטול מקח. דמה שנתרצה שמעון לקחתו בשומת לוי, לא עדיף ממה שלא פירש לו על מנת שאין לך עלי אונאה דקיימא לן כרב דאמר יש עליו אונאה, אם לא שפירש לו בפירוש חפץ זה שאני לוקח במנה, יודע אני ששווה מאתים על מנת שאין לך עלי אונאה."

וראה שם עוד בביאור דין זה. תשובת הרא"ש הובאה להלכה בטור ובשו"ע חו"מ סימן רכ"ז סכ"ה ללא חולק, דין זה מתיישב היטב עם דברי הרשב"א בתשובה שהובא לעיל בדברינו בעניין פשרה שנעשה בה טעות.

ומצאתי בנתיבות המשפט (סקי"ז) הבין שיש לזה דין אונאה שדוקא בשיעור של ששית משווי המקח בטל, ולהבנה זו הקשה ממה שפסקו הטור שו"ע חו"מ (סימן ר"ו סעיף ד') בדין של מוכר ומקח שהסכימו להערכת שלושה שמאים בשווי קרקע שנמכרה והתברר שיש טעות אפילו בכל שהוא, המקח בטל. ותירץ שני תירוצים והתירוץ הראשון העיקרי הוא כי יש הבדל בין האמור בתשובת הרא"ש שם מדובר בשומת לוי שהוא איש ידוע לכן המקח נרכש על דעתו לפי דיני אונאה. משא"כ בסימן ר"ו שם מדובר בטעות של מומחים שעליהם סמכו המוכר והקונה אזי המקח בטל בכל שהוא.

ונלענ"ד בכוונתו, שהדבר דומה לטעות במידה שהמקח בטל בכל שהוא אף בקרקע שאין בה דיני אונאה.

אולם בשער המשפט שם הבין שדברי הרא"ש נאמרו גם באופן שהטעות הייתה בפחות מששית שווי המקח. ראה שם בטעמו.

ומכאן למקרה דנן, הצדדים הסכימו לשום את החברה בהתאם לנתונים שהיו באותה עת ע"י רו"ח. לדברי התובעת התברר לה שהטעות היא פי ארבע כמעט לאחר קבלת חוות דעת רו"ח מומחה מקצועי מטעמה. טווח טעות בסדר גודל כזה שנערך ע"י רו"ח מומחה אינו מותר מקום רב לספק אף לבית הדין שהטעות היא לכל הפחות בשווי ששית מערך החברה.

כך שבקשתה לבטל את מחילתה שבסעיף זה של ההסכם בגין טעות בשווי החברה, מעוגנת בהלכה אליבא דכל הפוסקים.

ברם, מצאנו למגיד משנה בפט"ו מהלכות מכירה ה"ג כתב "ויש מי שכתב שאם היה הדבר שהלוקח יכול להבחיןנו לאלתר כגון שיכולין לנסותו ולטועמו ולא הקפיד לעשות כן והמוכר מכר לו סתם אינו חוזר". דבריו הובאו בסמ"ע חו"מ סימן רל"ב סק"י ללא חולק.

ולכאורה, לדעה זו יש מקום לברר שאלה זו האם התובעת עשתה די במה שבדקה את הנתונים ע"י רו"ח קרוב משפחה שערך בדיקה שטחית מאחר שלא שילמה לו על כך, או אולי מוטלת עליה חובה לשכור רו"ח בתשלום ולא להסתפק במה שעשתה?

והנה מצאנו שהפוסקים דנו בדעת היש מי שאומר הנ"ל, ראה משנה למלך שם שטען שדעה זו חולקת על הרי"ף והרמב"ם שלא סוברים חילוק זה. וכ"כ מהריט"ץ בשו"ת סימן רכ"ה ועוד. וראה עוד בשו"ת מהרשד"ם סימן שפ"ה שדחה דיעה זו מהלכה. וראה עוד בפ"ת שם סק"א ובנתיבות שם סק"א ובכסף הקדשים ועוד רבים מן הפוסקים שעשו חילוקים שונים כדי להשוות בין הפוסקים.

והמעייין בדבריהם יראה שקיימת הסכמה שכל דברי המ"מ הללו נובעים מהטעם המובא בפוסקים שבדיני אונאה אם היה יכול להראות לתגר ולא הראה עד זמן מסוים אינו יכול לחזור בו מהמקח שדינו מבואר בטור ובשו"ע סימן רכ"ז סעיף ז'.

סיכום דעות הפוסקים בעניין זה הובאו בהרחבה בספר פתחי חושן ח"ד הלכות אונאה פרק י"ג סעיף ט' ובהערות שם.

ומהעיון בפוסקים שהובאו שם עולה כי גם למצדדים להלכה כדעה זו שהביא המ"מ, אם יש טרחה להבחין בטעות יכול לחזור בו מהמקח. עוד חילקו שם כמה מן הפוסקים שאם הלוקח טעם מהמקח וטעה כי סבר שהוא טוב יכול לחזור בו. עוד חילקו מצאנו בספר שער משפט שרק בדבר הנראה לעיין לאלתר ולא בדק אינו יכול לחזור בו, אבל בדבר שאינו ניתן לקבוע בוודאות יכול לחזור בו.

להבין לעומק את הסברות של דעות הפוסקים בדין זה וטעמיהם, נלענ"ד בהקדים דברי הנתיבות (סימן רכ"ז סק"ג) בביאורו דין זכותו של הלוקח לחזור בו מהמקח בגין טעות עד לזמן בו יכול להראותו לתגר ולהתייעץ עמו. וז"ל:

"ונראה דאם מברר שהראה לתגר, ואמר לו התגר שהוא שווה כמו שנתן והתגר טעה, יכול לחזור בו, שאין לך אונס גדול מזה שחכמים נתנו בזה שיעור בכדי שיראה לתגר, והראה לתגר, ומה יעשה שהתגר טעה, וכ"כ הש"ך (סימן ש"ו סק"ב).. וכן מוכח מתשובת הרא"ש (כלל ק"ב) שהביא הטור בסימן זה גבי אם נתרצו שניהם לגמור עפ"י שומת לוי."

הנתיבות שהסכים לדינו של המ"מ מלמדנו כאן חידוש, אמנם הטילו חכמים על הקונה אחריות לבדוק את המקח ע"י תגר, אולם יש להסתפק במעשה כל דהו שעושה הלוקח כדי לבדוק ובוזה יצא ידי חובתו.

חידוש זה מתיישב היטב עם דבריו בסימן ס' (סק"ד) שהביא דברי בעל התרומות בשם הרמב"ן בחילוק שיש בין דין אונאה בשתות לדין ביטול מקח בגין מום. וז"ל:

”התם (באונאה) טעמא רבה איכא דבסתם ליכא מחילה דהא כל דרך מו”מ כל אחד יודע שחברו מעלה בדמים כל מה שיוכל לעלות ורחמנא אמר לא תיהוי מחילה בכדי שיראה לתגר וכוי ולפי זה החילוק פשוט בין אונאה דשייך ביה הטעם שכתב הרמב”ן משום דכל אחד יודע כנ”ל, מה שאין כן במום דבסתם ודאי יודע דליכא מום, איכא למימר דמחיל.”

ע”כ עיקר דבריו. (וראה עוד בהערת מילואי חושן הערה 238 שם ובנתיבות סימן רכ”ז סק”ג ובהערות מילואי חושן שם הערה 10 ואכמ”ל).

הסברות הללו מאירות לנו דרכי חז”ל ביישוב ותיקון העולם וכמו שכתב בספר החינוך בלשונו הזהב (מצווה של”ז) בזה”ל בביאור דיני איסור אונאה.

”שורש המצווה כי הוא דבר שהשכל מעיד עליו, ואם לא נכתוב, דין הוא שיכתב, שאין ראוי לקחת ממון בני אדם דרך שקר ותרמית, אלא כל אחד יזכה בעמלו במה שיחננו הקב”ה בעולמו באמת וביושר, ולכל אחד ואחד יש בדבר הזה תועלת כי כמו שהוא לא יונה אחרים, גם אחרים לא יונו אותו, ואף כי יהיה אחד יודע לרמות יותר משאר בני אדם, אולי בניו לא יהיו כך וירמו אותם בני אדם, ונמצא שהדברים שווים לכל, ושהוא תועלת ביישובו של עולם, והשם ברוך הוא לשבת יצרו.”

נמצאנו למדים שאחריות ראשית מוטלת על המוכר שלא למכור יותר מהשווי של המקח וכמו כן לא למכור דבר שיש בו מום. אחריות משנית נתנו חז”ל גם ללוקח, שבמקום שהבדיקה יכולה להתבצע בנקל וללא טורח או הוצאה כספית מוטלת עליו האחריות לבדוק ואם לא עשה כן הפסיד זכותו לביטול המקח, והרי הוא כמי שמחל.

עם הבחנה זו ניתן להבין את דברי הפוסקים שהבאנו ולהשוואתם זל”ז, שכן גם ממהרי”ק עצמו שהבאנו עולה סברה זו שהביא המ”מ בסוף דבריו, כמו כן לא מסתבר שהסמ”ע שהביא דין המ”מ להלכה לא יתייחס למה שכתב הרמב”ם והובא בשו”ע שני סעיפים לאחר מכן.

זהו לענ”ד שורש הבנת דעות הפוסקים הנ”ל בהגדרת האחריות המשנית שיש ללוקח עד היכן הטילו עליו חז”ל אחריות זו ומה הן גבולותיה.

ומכאן למקרה דנן. התרשמות בית הדין שהתובעת פעלה בתום לב, לא היו לה מושגים בחשבונאות של החברה. היא לא ניהלה אותה, והתנהלותה לא חרגה מכל

התנהלות נורמטיבית של אדם מן החברה המצויה, שאינו מנהל חברה. היא הסתפקה במה שהעבירה את המסמכים לבדיקה שטחית של רו"ח המקורב למשפחה, וזאת בנוסף לאימון שנתנה לתובע.

אין לראות בהתנהלות זו של התובעת מחילה מצדה על זכויותיה בחברה.

החילוקים שהבאנו בדעת הפוסקים הסוברים כדעה זו שהובאה במ"מ שרירים וקיימים בנסיבות מקרה זה, בנסיבות הללו אין לדרישה זו מקום להפסידה מזכויותיה בחברה לאור התנהלותה שלא נמצא בה רבב.

נציין שגם לגרסת הנתבע שפעל לפי תומו בהעברת הנתונים לתובעת ולא ידע על כך שייתכן אחרת, אין כל הצדקה לדרוש מהתובעת לבדוק בדיקה מקצועית נוספת בתשלום. כך שהאחריות הראשית מוטלת עליו כאמור.

לסיכום:

לדעת רוב הפוסקים אין משקל הלכתי לדרוש מהתובעת לבדוק את הנתונים באמצעות רו"ח אחר בשכר.

גם לדעה שהביא המ"מ, בנסיבות מקרה זה יש להסתפק במה שהתובעת פנתה לרו"ח מטעמה לבדיקה שטחית ללא שכר.

ועתה לשאלה האם יש לתת משקל הלכתי לכך שבטיוטת ההסכם נכתב שהנתבע יפצה את התובעת בסכום של 400,000 ש"ח על חלקה בעסק?

לכאורה, השאלה מתייתרת לאור הודאת בעל דין (הנתבע) בפני בית הדין כי התכוון עם חתימתו על ההסכם לתת מחצית משוויה של החברה לתובעת ובהתאם לכך המציא לה את מאזני הבורח.

ובפרט שטיוטת ההסכם אינה חתומה.

אולם לפטרו בלא כלום אי אפשר, על כן אתייחס בקצרה גם לשאלה זו.

ראשית, מנוסח ההסכם כלל לא ברור שהנתבע התכוון לפצות את התובעת בגין חלקה בחברה בסכום זה שנקוב בהסכם ללא הנתונים שהונחו בפניהם ובפני המגשרת שערכה את הטיוטה. בדיקת דקדקנית של העיון בחומר שבתיק מלמדת כי הצדדים התכוונו לחלוק את שווי החברה שווה בשווה ולכן פנו לרו"ח לקבל נתונים על שווי החברה, ולא הסתפקו לתת לתובעת פיצוי כל שהוא בגין חלקה.

שנית, גם אם זו הייתה כוונתו של הנתבע, אין בכך כדי להוכיח שהתובעת מחלה על מחצית משווי החברה המגיע לה על פי חוק יחסי ממון וייתכן גם מן ההיבט

ההלכתי גרידא מכוח השתתפותה בחברה עם היווסדה בהזרמת כספים משותפים.
(ראה על כך טור ושו"ע חו"מ סימן קע"ו סעיף ה' ובנו"כ שם, ואכמ"ל.)

התובעת יכלה לדרוש מהנתבע בכל ערכאה לחלוק עמה מחצית משווי החברה
בהתאם לחוק וייתכן גם על פי ההלכה, ולא הייתה נזקקת להסכמתו.

אשר על כן נטל ההוכחה מוטל על הנתבע שלא התכוון לתת לה מחצית אלא
סכום מסוים כפיצוי. כאמור לפנינו הודאת הנתבע בבית הדין שלא זו הייתה כוונתו.

לסיכום:

אין לתת משקל לנוסח טיוטת ההסכם בנסיבות הללו.

**ועתה לשאלה האחרונה האם יש משקל הלכתי לכך שהצדדים נישאו אזרחית
בלבד בארה"ב?**

בשאלה דומה האם יש ללכת אחר מנהג המדינה של נישואי הצדדים כאשר נישאו
שלא כדמו"י והתגרשו בבית הדין כדמו"י, נחלקו הפוסקים.

לדעת הב"י בתשובת אבקת רוכל (סימנים פ' פ"א) שאין ללכת אחר מנהג
המדינה.

הב"י סובר כי אין גמירות דעת של הצדדים עם נישואיהם ללכת אחר מנהג
המדינה וההלכה של דברים הנקנים באמירה וכלשון התלמוד "בההיא הנאה דקא
מתחתני אהדדי גמרי ומקני" נאמרה רק בקידושי תורה ולא בנישואין שלא כדמו"י.

לעומתו, המב"י סובר שיש ללכת אחר מנהג המדינה בו נישאו. לטעמו, אין
חילוק בין נישואין כדמו"י לנישואין שלא כדמו"י לעניין הכלל ההלכתי שיש גמירות
דעת לצדדים בהתחייבות זו לנישואיהם.

לא נרחיב את היריעה במחלוקת זו שהעסיקה רבים מן הפוסקים עד ימינו אנו,
מאחר שגם לדעת הב"י במקרה שיש גילוי דעת לחלוקה שווה של החברה על פי חוק
יחסי ממון וכהצהרת הנתבע בפנינו, עלינו לפסוק בהתאם לכוונת הצדדים בעת
חתימתם על ההסכם.

ברם, יש לדעת המב"י פן נוסף לחייב את הנתבע לחלוקה שווה של החברה על
פי החוק בארה"ב שם נישאו אזרחית.

לסיכום:

**אין לעובדה שהצדדים נישאו אזרחית בארה"ב לגרוע מזכותה של התובעת
לדרוש מחצית משווי החברה.**

אדרבה, לדעת המבי"ט וסיעתו התובעת יכלה לדרוש זאת מהנתבע גם מן ההיבט ההלכתי.

עד כאן מן ההיבט ההלכתי.

נציין כי גם מן ההיבט המשפטי על פי חוק החוזים כללי תשל"ג-1973 בסעיף 14 על תתי סעיפיו אין חילוק בין הטעיה לבין טעות שנמצאה וזכותו של מי שהוטעה לבקש תרופה בביטול החוזה או חלקו שאינו קשור לכלל סעיפי החוזה.

לאור הנימוקים המפורטים עמדת בית הדין שעקרונית יש לקבל את התביעה לביטול סעיף י' בהסכם הגירושין שאושר בבית הדין.

עם זאת בית הדין מסייג עמדתו בכך שתתקבל חוות דעת נוספת של מומחה בתחום ראיית השבון שייתן חוות דעת באשר לשווי החברה נכון לחודש אוגוסט 2010, (ולא כפי שנערך אוקטובר 2010).

באשר לטענת ב"כ הנתבע כי אין סמכות לבית הדין לדון מעבר למפורט בכתב התביעה האם הייתה הטעיה או לא. ולא למנות מומחה נוסף או לקבוע את הסכום של הטעות - עמדת בית הדין שיש לבית הדין סמכות למנות מומחה נוסף כסעד המתבקש למתן החלטתו כי אכן הייתה טעות בשווי החברה.

באשר לטענה להיעדר סמכות בית הדין לקביעת הסכום ואופן חלוקתו ייתן בית הדין דעתו לאחר קבלת תגובת הצד השני לטענת הנתבע.

לאור האמור מחליט בית הדין כדלהלן:

א. בית הדין מקבל עקרונית את התביעה לביטול סעיף י' שבהסכם הגירושין מיום ג' בכסלו תשע"א (10.11.2010).

ב. על הצדדים להמציא לבית הדין בתוך שבעה ימים, ממועד חתימת החלטה זו, שם מומחה המקובל עליהם להמצאת חוות דעת נוספת המעודכנת לתאריך אוגוסט 2010.

ג. על התובעת וב"כ להמציא לבית הדין בתוך 14 יום תגובה עניינית מבוססת משפטית לטענת הנתבע להיעדר סמכות בית הדין לקבוע את חלוקת שווי החברה עם עותק לצד השני.

ד. עם קבלת תגובת התובעת בעניין זה ייתן בית הדין דעתו לטענה זו.

ניתן ביום ג' באדר התשע"ד (03/02/2014).